

V novějších právních kodifikacích byla také rozřešena otázka, po kterou dobu autorské právo platí tak, že byla stanovena určitá lhůta po smrti autorově, po níž právo autorovo požívá ochrany (na př. 50 let).

f) **P r á v o p a t e n t n í** objevuje se původně rovněž ve formě privilegií, jež jsou udílěna vynálezci, aby po určité době mohli svých vynálezů užívat. V nových zákonech patentních se určuje řízení ke zjištění patentu a pak doba, po kterou ochrana patentu trvá (na př. 15 let). K právu patentnímu v novějším právu se připojuje právo užívat vzorců a modelů pro výrobky průmyslové.

§ 8. Právní skutečnosti.

Skutečnosti, které dávají vznik, mění nebo způsobují zánik právních poměrů, nazývají se skutečnostmi právními. Mezi nimi dlužno rozeznávat právní jednání od jiných činů člověka, které rovněž mohou mít vliv na právní poměry, a od událostí, které vznikají bez vůle člověka a mají rovněž vliv na právní poměry.

a) **P r á v n í j e d n á n í** lze rozdělit různě podle toho, v kterém oboru právním vznikají, na právní jednání věcná, obligační, práva rodinného a dědického. Právní jednání mohou být jednostrannými nebo dvoustrannými (smlouvy). Právní jednání mohl podnikati původně jen ten, kdo zároveň projevoval svou vůli, potřebnou k právnímu jednání. Nemohlo se tudíž uplatnit původně zastoupení, nýbrž jen poselství. Starší právní vývoj znal t. zv. *v ě r n o u r u k u* (salmana). Salman jednal ve vlastním jméně a vlastním právem, ale byl vázán věrností vůči tomu, pro něhož právní jednání podnikal. Teprve později ve středověku se vytvořilo zastoupení a vyvinulo se plnou měrou.

Starý formalismus právní způsoboval, že právní jednání muselo být provedeno v určité formě, a to určitými slovy (*verba solemniter concepta*) a později určitou písemnou formou. Zároveň se užívalo i různých symbolů, aby bylo patrné i na venek. Někdy byly to různé předměty, jindy určitá činnost, jež měla symbolický význam. Aby právní jednání bylo skutečně spatřeno a slyšeno, byli přibíráni k němu svědci. Právní jednání podnikána byla také často před širší veřejností, zvláště

bylo-li předepsáno, aby obsah jeho byl veřejně znám. Proto v nejstarších dobách byla podnikána určitá právní jednání před národním shromážděním lidu, před soudem nebo před příbuznými. Zvláště v Uhersku se vyžadovalo ku platnosti právních jednání, týkajících se nemovitostí, aby byla předsebrána před veřejnými orgány. K těmto orgánům náležely především věrohodné osoby (*personae credibiles*) a věrohodná místa (*lōca credibilia*). Věrohodnými osobami byli zemští soudci. Věrohodnými místy byly kapituly a kláštery. Zvláště před nimi byla právní jednání podnikána odedávna. Potvrzuje to řada listin ze 13. a 14. století.

Právní jednání s počátku se dalo ústně. Teprve později nabyla převahy forma písemná. Listiny pak buď právní jednání pouze dosvědčovaly (*notitiae*) nebo právní jednání jimi bylo zakládáno (*cartae*). Listina nabyla ve středověku velkého významu, neboť s ní bylo svázáno symbolické jednání, jehož výrazem byla. Zvláštního významu nabyla listina při vývoji cených papírů.

Důležitost konstitutivních listin ve středověku stoupla tím, že nahrazovaly nedostatek zastoupení a nepřenositelnost pohledávek v době, kdy stoupal oběh statků a obchodní styk. Carta byla tu převodním prostředkem, neboť *traditio cartae* uskutečňovala i převod právního jednání v listině obsaženého. Proto ovšem brzy ve středověku v listinách se vytvořily doložky, které měly právě sloužiti uvedenému účelu.

Jednou takovouto klausulí výstavce listiny sliboval, že bude plniti osobě v listině uvedené nebo tomu, kdo bude od ní určen: *Tibi aut cui dederis ad exigendum, tibi aut cui cartam dederis*. Klausule tyto se vyskytují již od 6. století a v následujícím vývoji zvláště v severní Itálii a ve Francii dále se vyvíjely. Klausule *cui cartam dederis* byla vytrídána klausulí: *vel cui ordinaveris, vel cui praeceperis*. A tato forma později podle francouzské formule »ou a son ordre« dala vznik t. zv. doložce *ordre*.

Kromě této doložky se vyskytují další, které mají umožniti zastoupení (*tibi aut cui hoc scriptum vice tua, pro parte tua in manu paruerit*), které jsou později vystřídány doložkou na majitele. V nich výstavce listiny slibuje, že bude plniti *ad hominem, apud quem hoc scriptum in manu paruerit*.

Listin těchto se začalo užívatí velmi brzy v obchodním

styku a užívalo se jich tím více, čím nebezpečnější bylo převážení peněz. Zvláště severoitalský obchodní ruch jich používal. Bankéři již od 12. století vydávali listiny, v nichž slibovali, že vyplatí částku peněžitou u nich složenou na místě platebním buď sami nebo prostřednictvím svého obchodního přítele tomu, kdo peníz složil nebo tomu, kdo bude v listině označen. Ten, kdo peníze složil, zval se remitent. Remitent dával si peníze posílati s místa na místo, po případě na jeho příkaz se vyplácely peníze určité osobě. V této formě tkví vznik t. zv. směnky vlastní.

Remitent vydával pro osobu třetí list, kterým dokazovala, že má peníze přijmouti. Na místě těchto dopisů se vyvinul obyčej, že jméno třetí osoby bylo vyznačováno na rubu směnky in dorso. Odtud jméno této doložky indosament.

Výše než listina soukromá stála svým významem listina veřejná. Byla to listina vystavená před soudem, později listina vystavená notářem nebo jím ověřená.

S vývojem listin souvisí vývoj veřejných knih, které nabyly významu v právu nemovitostním a proto bude o nich pojednáno, až bude právo toto probíráno.

Novější právo přijalo zásadu, že forma právního jednání předepsána býti nemá. Jednající může užití různých prostředků k svému projevu; dostačí, že z jeho jednání je patrné, že něco chce a co chce. Zásada tato se vytvořila proto, že v předpisech obecného práva nebyla recipována forma římskoprávní a formy staršího práva byly ovšem odsunuty do pozadí.

Jen o určitých právních jednáních jest předepsáno, aby se stala v určité formě (testament, směnka, dědická smlouva).

Novější právo i po recipování práva římského ponechalo plnou volnost přímému zastoupení.

b) Č a s. Mezi právní skutečnosti náležejí dále takové skutečnosti, které mají vliv na právní poměry bez vůle jednajících. Je to především uplynutí určitého času. Uplynutí času má právě vliv na vznik, změnu a zánik právních poměrů. Počítání času ve středověku se lišilo od počítání dnešního. V nejstarší době počítalo se především ovšem jen na dni a noci. Později počítá právo dobu podle svátků nebo jiných významných dní v roce, podle velikonoce, podle jednotlivých svátků svatých a p. Středověké právo pro uplynutí určitého času si

vytvořilo lhůty, které se staly v právních poměrech rozhodující. Je to lhůta »rok a den«, která ovšem značí rok a den ve smyslu lhůty soudního roku. Rok a den je lhůta jenoho roku a lhůty, které je třeba při pŕihonu před soud, t. j. šest neděl a tři dni. V zemském právu českém činila lhůta »rok a den« tři léta a 18 neděl. V právu polském bylo rozeznáváno mezi lhůtou jednoho roku a 6 neděl (*praescriptio castrensis*) před soudem hradským a dobou tří let a tří měsíců (*praescriptio longi temporis*) před soudem zemským. Konečně byla tu lhůta 15 let jako *praescriptio longissimi temporis*.

Uplynutí času mělo velký význam při nabytí a pozbytí vlastnictví vydržením nebo promlčením. Původně práva ve střední Evropě neznají rozdílu mezi *promlčením* a *vydržením*. Znají jen uplynutí určité doby, po kterou může ten, kdo se pokládá za dotčena ve svém právu, podati proti porušování svého práva odpor. Uplyne-li tento čas, kryjící se se lhůtou »roku a dne«, pak nemůže se již odpor podávati. Následek toho, že někdo mlčel a neodporoval, byl, že po uplynutí roku a dne již odporovati nemohl. Výsledek tohoto mlčení byla ztráta nejen odporu, ale také ztráta práva. Při osobách, které byly nedospělé, nebo nepřítomné nebo přímo nouze jim bránila, plynula předepsaná lhůta teprve od dospělosti, nebo od přítomnosti, po případě, kdy překážka, bránící osobě, aby odpor podala, odpadla. Teprve vlivem práva římského byl zaveden institut promlčení žalob a vydržení práv.

Ale i v pozdějším právním vývoji se jeví zbytky tohoto názoru v různých právech ve střední Evropě. I v právu uher-ském i v právu polském je vydržení a promlčení týmž právním institutem. V těchto právech se žádá, aby držitel setrval v držbě po určitý čas zákonem předepsaný. *Bona fides* ani *justus titulus* se nežadá. Na druhé straně uplynutím času ztrácí vlastník své právo vlastnické. Vydržení se nazývá v těchto právech *praescriptio*. Ač se uvádí jako nabývací způsob právní, přece svým původem jest vlastně zánikem práva na straně vlastníkově.

Názor tento pronikl i do novějších právních kodifikací, které spojují a mísí vydržení s promlčením, zdůrazňující, že uplynutím doby se potvrzuje nepřetržitě trvající stav (*Code civil*, občanský zákoník rakouský).